

Raamwerk Begeleiden bij basisvaardigheden

Competenties voor docenten ve, vakdocenten en praktijkopleiders
bij de begeleiding van volwassenen.

Hernieuwde versie 2025

Hoofdstuk *Begeleiden bij de beroepsopleiding*

Universiteit Utrecht

Freudenthal Instituut
voor Didactiek van Wiskunde en Natuurwetenschappen

Kennisinstituut voor Taalontwikkeling

Informatie en contact: elwine.halewijn@itta.uva.nl

Definitie basisvaardigheden en de doelgroep

Onder basisvaardigheden verstaan we in dit Raamwerk: taal (Nederlands als Tweede Taal [NT2], Nederlands als moedertaal), rekenen/gecijferdheid en digitale vaardigheden *voor volwassenen met weinig ervaring met schools leren*.

Het Raamwerk hanteert de niveau-aanduidingen voor basisvaardigheden zoals die wettelijk zijn vastgelegd in de Standaarden en eindtermen ve en in het ERK / Raamwerk NT2 (niveau Instroom tot en met 2F voor Nederlandse taal en rekenen/gecijferdheid, alfabetisering t/m niveau B1 voor opleidingen NT2 en niveau Instroom tot en met basisniveau 2 voor digitale vaardigheden).

Voor de opleidingen basisvaardigheden in de volwasseneneducatie bestaat de doelgroep uit volwassenen vanaf 18 jaar die weinig ervaring hebben met schools leren. Onder volwassenen met weinig ervaring met schools leren verstaan we volwassenen met een opleiding onder het niveau van mbo 2 of andere opleidingen die daaraan min of meer gelijk te stellen zijn. Deze omschrijving dient om een beeld te geven van de doelgroep, hun specifieke leerkenmerken, de manier waarop zij zich (basis)vaardigheden eigen maken en de manier waarop zij leren.

Het onderscheid tussen NT1 en NT2 voor deze doelgroep is in de praktijk niet altijd nuttig. Niet de moedertaal doet ertoe, maar de mate waarin de leerder het Nederlands beheerst. Daarom definieert het Raamwerk de doelgroepen voor taalontwikkeling en vergroting van lees- en schrijfvaardigheid op grond van de *mondelinge taalvaardigheid* in het Nederlands.

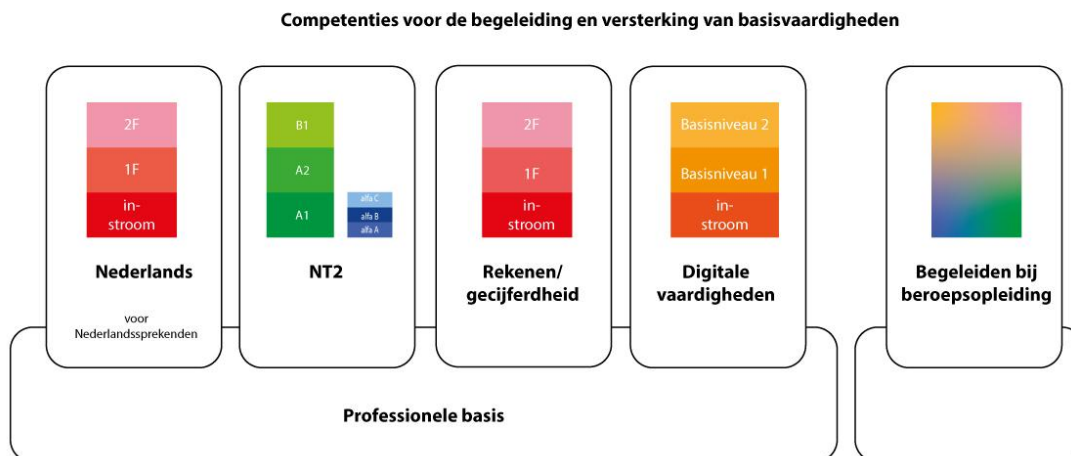
In schema zien de niveaus en de doelgroepen er als volgt uit:

VAKGEBIED	NIVEAUS BASISVAARDIGHEDEN	DOELGROEP
NT1	Instroomniveau t/m 2F	Mondelinge beheersing Nederlands minimaal 2F/B1
NT2	Alfa A t/m B1	Mondelinge beheersing Nederlands onder B1
Rekenen/gecijferdheid	Instroomniveau t/m 2F	
Digitale vaardigheden	Instroomniveau t/m basisniveau 2	

Uitgangspunt voor de vakopleidingen

De leerder die deelneemt aan een (aangepaste) vakopleiding of bedrijfsopleiding heeft klaarblijkelijk de motivatie om zich (verder) te ontwikkelen op het betreffende vakgebied. Het is essentieel dat de belemmeringen die de leerder ervaart op het gebied van basisvaardigheden, geen struikelblok vormen voor de ontwikkeling van de vakcompetenties. Dat zou ten eerste de motivatie voor de opleiding ondermijnen, maar vanzelfsprekend ook de succesvolle afronding van de opleiding dwarsbomen. Signaleren van de belemmeringen door niet toereikende basisvaardigheden en het didactisch ondersteunen van de ontwikkeling van de basisvaardigheden in samenhang met de vakvaardigheden, is daarom de kern van de competenties van de vakdocenten en praktijkopleiders in het hoofdstuk Begeleiden bij de beroepsopleiding.

De opbouw van het gehele Raamwerk in schema:

Casussen beroepsopleiding

Beroepsvakdocenten uit het mbo en private vakopleidingen en de praktijkopleiders op de werkvloer hebben kennis nodig over de doelgroep volwassen die weinig ervaring heeft met schools leren. Hieronder zijn twee casussen opgenomen die de integrale aandacht aan basisvaardigheden binnen een beroepsopleiding illustreren.

Casus 1. David

Praktijkopleider David van een middelgroot technisch bedrijf begeleidt vier medewerkers in de leeftijd van 25 tot 35 jaar in de training gericht op warmte- en koude-installaties (onder andere airco's). Dennis en Mohamed hebben geen moeite met de opdrachten en de training en kunnen de opdrachten op de werkvloer maken.

Arjan en Baris hebben duidelijk meer moeite. David merkt bijvoorbeeld dat ze het moeilijk vinden om de normen en veiligheidsvoorschriften (VCA, NEN-normen) om te zetten naar praktische handelingen om de apparaten in te stellen.

Als David hierover instructies geeft, schrijven ze niets op. David gaat het gesprek aan met Arjan en Baris en komt erachter dat ze niet goed weten wat ze moeten opschrijven en hoe ze al die getallen moeten omrekenen/gecijferdheid en gebruiken. Ze doen eigenlijk maar wat, bekennen ze.

David vraagt in een gesprek aan de groep hoe ze belangrijke zaken op het werk onthouden, dus hoe ze bijvoorbeeld berekeningen moeten maken om de apparaten in te stellen. Hoe onthoud je de goede volgorde? Daarin verschillen de medewerkers. Mohamed en Dennis zijn duidelijk studievast: Mohamed heeft een filmpje opgenomen met zijn telefoon waarin David de stappen kort opnoemt en Dennis heeft een papier bij de hand waar hij de stappen voor zichzelf op heeft genoteerd. Zij hebben zelf al een manier bedacht om stappen in de berekeningen te onthouden. De minder studievast Arjan en Baris willen ook wel graag iets hebben wat ze kunnen gebruiken, maar ze weten niet goed wat. Ook weten ze niet goed wát ze moeten onthouden: wat is belangrijk en wat minder? Dit geldt overigens ook voor Dennis en Mohamed: zij vinden dat ook wel lastig.

David besluit om tijd in te ruimen om de benodigde berekeningen samen te doen. Hij laat de deelnemers meedenken om stap voor stap de getallen uit de opdracht te interpreteren en te gebruiken. Dit bespaart hem tijd, omdat hij niet achteraf individueel hoeft uit te leggen. Tijdens de uitleg daagt hij ze uit om steeds meer stappen zelf te proberen en geeft veel positieve

feedback. Samen checken ze aan het einde van een opdracht of iedereen het begrepen heeft en hoe je dit vervolgens op een goede manier kunt onthouden.

Als Baris de volgende dag vertelt dat hij (weer) een afspraak was vergeten, besluit David met de groep te bespreken hoe zij belangrijke afspraken onthouden. Iedereen doet dit op een andere manier: Dennis zet alles in zijn smartphone met een herinnering, zodat hij gewaarschuwd wordt. Mohamed schrijft het thuis op het planbord voor zijn hele gezin. Arjan probeert het te onthouden en Baris appt het naar zichzelf. Ze komen erachter dat Dennis bijna nooit een afspraak vergeet, maar dat dat bij Arjan anders is. Die vertelt dat hij het wel anders zou willen, maar dat het niet goed lukt. David vertelt zelf hoe hij tien jaar geleden was en hoe het nu met hem gaat, en wat hem geholpen heeft. In een pauze vraagt David aan Baris hoe het voor hem is, dat iedereen er al vanuit gaat dat hij te laat komt. Baris lacht dat hij er wel aan gewend is, maar David bespeurt ook dat Baris het wel anders zou willen. En dat zou ook goed zijn voor het werk, zodat Baris niet te laat bij klanten verschijnt.

David neemt ook contact op met het roc, waar de medewerkers hun theoriegedeelte volgen.

Beroepsvakdocent Maurice op het roc werkt samen met docent Marieke voor basisvaardigheden.

David heeft aangegeven dat de veiligheidsvoorschriften lastig zijn voor zijn medewerkers en dat de medewerkers graag willen leren hoe je afspraken goed kunt onthouden. Maurice en Marieke maken samen een plan voor hoe ze hier extra aandacht kunnen geven.

Maurice gaat in zijn beroepsvaklessen meer ruimte geven aan lezen van normen en veiligheidsvoorschriften en de toepassing daarvan. Ook het samen maken van berekeningen vindt hij een bruikbaar idee. Hij wisselt voordoen af met interactieve uitleg en het werken in kleine groepjes. Aan het eind van de les bespreekt hij hoe iedereen het geleerde kan toepassen, of dat nu op het werk of thuis is. De berekeningen laat hij regelmatig terugkomen, zodat elke deelnemer ziet dat hij vooruitgang boekt.

Marieke besteedt een deel van haar lessen basisvaardigheden aan het terugkijken op de vaklessen van Maurice. Door de deelnemers te laten vertellen over de opdrachten en teksten krijgt ze inzicht in aan welke leesstrategieën ze extra aandacht kan besteden, en welke rekenhandelingen nog lastig blijken. Bij het onderdeel digitale vaardigheden laat ze de deelnemers vertellen over wat ze lastig vinden in het gebruik van tools en in de online communicatie en wat ze hierop willen leren. In groepjes gaan de deelnemers dan aan de slag met bijvoorbeeld online een afspraak maken of verzetten.

Casus 2 Sandra

Beroepsvakdocent Sandra werkt in de opleiding 'Assistent dienstverlening en zorg' (mbo-1). De 12 deelnemers in de groep zijn allemaal lange tijd uit het arbeidsproces geweest en zijn nu via de gemeente aangemeld voor het traject. De leeftijd varieert van 23 tot 47 jaar.

- Jolijn en Yvon (23 en 26) zijn afkomstig uit het praktijkonderwijs, maar hebben los van wat particuliere schoonmaakbaantjes geen baan gehad. Ze zijn erg onzeker over hun kunnen.
- Amar en Daniel (allebei 25) komen uit Eritrea. Na hun inburgeringsexamen is hun Nederlands weer weggezaakt, maar ze willen heel graag aan het werk. Het zijn vrolijke jongens die altijd in zijn voor een praatje of een potje tafeltennis.
- Huda, Ahmad en Nour zijn wat ouder (31, 38 en 47). Ze hebben in Syrië in de zorg gewerkt en ook wat opleidingen of cursussen gevolgd. Het is niet helemaal duidelijk wat voor cursussen en op welk niveau. Ze hebben het inburgeringsexamen op A2 gedaan, en later ook lezen en schrijven op B1 afgerond. In de opleiding vinden ze vooral mondelinge vaardigheden lastig.
- Aliyah, Nora, Deniz, Martine en Joris zijn allemaal Nederlandstalig, de eerste drie hebben een migratieachtergrond. Hun leeftijd varieert van 28 tot 43 jaar. Ze hebben na hun middelbare school (vmbo, leao en lts) een of twee jaar op het mbo gezeten, Ze hebben deze opleidingen niet afgemaakt en hebben allerlei baantjes gehad in verschillende sectoren, maar zijn

uiteindelijk steeds weer werkloos geraakt, vaak vanwege privéproblemen. Enerzijds willen ze wel naar school, maar ze hebben ook wat weerstand tegen het weer moeten leren.

Beroepsvakdocent Sandra werkt met deze groep eerst aan het vertrouwen in eigen kunnen. Via laagdrempelige, praktische opdrachten kunnen de deelnemers ervaren wat ze kunnen. Zo verzorgt de groep bijvoorbeeld de indeling van de zaal voor een studiedag van het team en assisteren de deelnemers bij de lunch. Sandra maakt duidelijk dat je je zelf goed moet voelen als je voor anderen wilt kunnen zorgen. Ze laat de deelnemers ervaren dat hun eigen ervaringen met zorg voor anderen in de familie, in de buurt en in bijbaantjes ook van nut zijn.

Sandra gebruikt een checklist met een diversiteit aan competenties die belangrijk zijn in dienstverlening. De deelnemers werken in groepjes samen en geven elkaar complimenten over de aanpak en resultaten van de opdrachten. Zo krijgen de deelnemers inzicht in hun kwaliteiten en vertrouwen in hun competenties. De deelnemers geven zelf op de checklist aan wat ze makkelijk of moeilijk vonden. Sandra bespreekt dit met de deelnemers en maakt afspraken over het vervolg. Willen ze dit vaker oefenen en wat kan hen helpen om verder te komen? Kunnen ze dit zelfstandig of willen ze extra lessen volgen voor bepaalde vaardigheden, zoals rekenen/gecijferdheid of werken met de computer?

Sandra merkt dat Martine vaak afwezig is en ook niet echt enthousiast meedoet. Ze vraagt de (traject)coach om een gesprek aan te gaan met Martine. Bij doorvragen blijken er veel financiële problemen te zijn. Ze heeft bijvoorbeeld geen toeslagen aangevraagd, omdat ze bang is later iets terug te moeten betalen. Ze heeft problemen met rekenen/gecijferdheid, maar denkt dat ze de enige is met dit soort problemen en schaamt zich ervoor. Omdat in de opdrachten van Sandra geregeld gerechten worden bereid voor gasten en wordt gewerkt met maten en gewichten, durft ze niet naar de lessen of stelt ze zich negatief op.

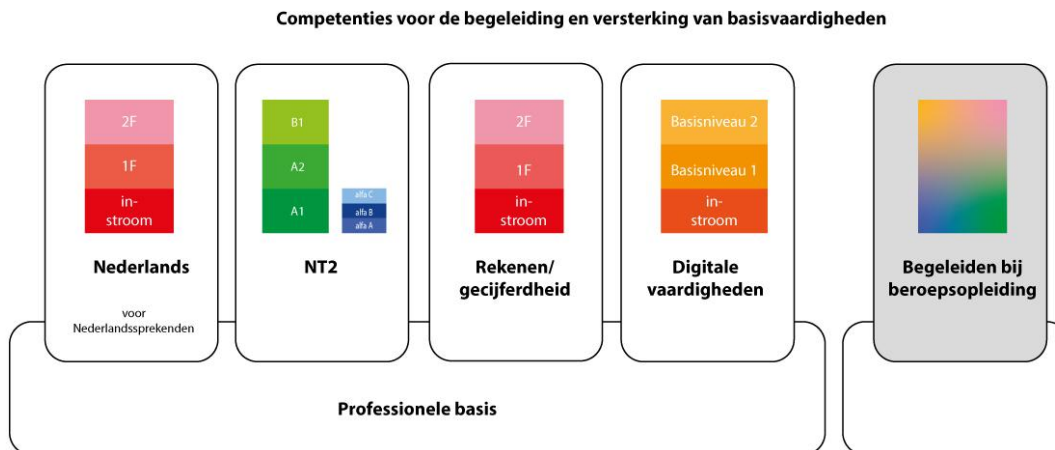
De loopbaancoach organiseert een gesprek met Martine en Sandra. Martine wil nog niet deelnemen aan extra rekenlessen, want ze heeft nu te veel stress. Ze bespreken hoe Sandra in de lessen meer rekening kan houden met de onzekerheid van Martine.

De loopbaancoach bespreekt daarnaast met Martine de mogelijkheid om via maatschappelijk werk ondersteuning te krijgen bij haar financiën.

Voor de vijf NT2'ers in de groep is er de mogelijkheid voor extra taallessen van de docent basisvaardigheden, waarin zij ook voorbereiden en terugkijken op de lessen van Sandra.

Daarnaast kunnen deelnemers aansluiten bij bestaand aanbod uit educatie om hun basisvaardigheden te vergroten op het gebied van bijvoorbeeld digitale vaardigheid of financiële redzaamheid.

Didactiek van begeleiden bij de beroepsopleiding

Dit onderdeel van het Raamwerk is gericht op vakdocenten en praktijkopleiders die naast en in verbinding met de vakopleiding aandacht willen besteden aan de ondersteuning bij en ontwikkeling van benodigde basisvaardigheden van volwassenen die weinig ervaring hebben met schools leren. In dit onderdeel wordt de algemene professionele basis specifiek uitgewerkt voor de doelgroep vakdocenten en praktijkopleiders.

De bouwstenen in dit onderdeel vormen bij elkaar het palet van de competenties waarover vakdocenten en praktijkopleiders kunnen beschikken. Het is daarmee geen afvinklijst van competenties waarover alle docenten en praktijkopleiders moeten beschikken. Wel geeft het zicht op welke competenties in het gehele team vertegenwoordigd kunnen zijn. Daarnaast maakt het duidelijk waarin de beroepsvakdocent en praktijkopleider zich kan ontwikkelen om de doelgroep van Leven Lang Ontwikkelen (LLO) nog beter te begeleiden.

Vakdocenten en praktijkopleiders hoeven niet de competenties uit de andere onderdelen van het Raamwerk te beheersen. Daarom zijn de bouwstenen in dit onderdeel afwijkend genummerd: van A tot en met E.

Bouwsteen A

Kent de doelgroep en weet wat basisvaardigheden inhouden

Weet wat niet (geheel) toereikende basisvaardigheden inhoudt en wat de effecten ervan zijn op de persoon zelf, in zowel de privésfeer als op de werkvloer en in de opleiding, en begrijpt waarom er voor passend aanbod (in de organisatie) van de reguliere aanpak afgeweken kan/moet worden.

- Kent de doelgroep volwassenen LLO en staat open voor de eerdere ervaringen en verworven competenties van de doelgroep.
- Weet wat er onder basisvaardigheden wordt verstaan (zoals NT1, NT2, rekenen, digitale vaardigheden).
- Weet wat de consequenties zijn van weinig ervaring met schools leren op verschillende leefgebieden.
- Weet dat het standaardaanbod van scholing niet altijd toereikend is voor de doelgroep.
- Heeft kennis over wat de niveaus in basisvaardigheden inhouden.

Bouwsteen B

Beheerst coachende competenties om het leren van volwassenen met weinig ervaring met schools leren in beroeps- of vakopleidingen te bevorderen.

Bouwt aan een vertrouwensband door structurele en frequente individuele aandacht. Door de deelnemers coachend te begeleiden in het leerproces ontstaat zicht op waar de leervragen liggen en wat nodig is om tot leren te komen.

Kan een (professionele) persoonlijke en veilige band met de individuele deelnemers opbouwen, waarin er aandacht is voor de verschillende leefgebieden.

- Weet dat het nodig is om primair in te zetten op een goede relatie om uiteindelijk tot leerprestaties te komen.
- Kan contextsensitief werken (rekening houden met verschillen in leeftijd, gender, sociaal-economische achtergrond, cultuur etc).
- Straalt uit het vertrouwen uit dat de deelnemers in staat zijn zich te ontwikkelen.
- Kan de deelnemers activeren om het leerproces aan te gaan.
- Kan de deelnemers coachen bij het zelfstandig leren werken.
- Kan de deelnemers stimuleren om aan te geven wat die wil leren en hoe.

Bouwsteen C

Beheerst de didactische competenties om het leren van volwassenen met weinig ervaring met schools leren in beroepsopleiding te bevorderen

Kan tijdens het werken aan beroepsvaardigheden en werknemersvaardigheden ook werken aan de ontwikkeling van basisvaardigheden.

- Is zich bewust van het belang van integratie van taal, gecijferdheid en digitale vaardigheden.
- Houdt tijdens het werken aan beroepsvaardigheden en werknemersvaardigheden rekening met de mate van beheersing van de basisvaardigheden van deelnemers en kan herkennen welke ondersteuning de individuele deelnemer nodig heeft.
 - Is zich bewust van de verschillende manieren waarop berekeningen gemaakt kunnen worden en kan op verschillende manieren ondersteuning bieden.
 - Kan op verschillende manieren taalsteun geven.
 - Kan ondersteunen bij digitale vaardigheden.
- Kan het eigen handelen flexibel afstemmen op de doelgroep en het doel van het aanbod.
 - Kan maatwerk leveren binnen het onderwijs door te werken vanuit persoonlijke leerdoelen en leermotieven.
 - Zoekt consequent naar aanknopingspunten in didactische aanpak om aan te sluiten bij de manieren van leren van de deelnemers.
 - Kan het onderwijs laten aansluiten bij veelvoorkomende situaties en de interesses van de doelgroep.
 - Kan leeractiviteiten selecteren die aansluiten bij de doelgroep.
 - Kan op een passende (formatieve) manier vaardigheden evalueren, zowel de vakvaardigheden als de basisvaardigheden - liefst geïntegreerd.
- Kan praktijkgericht werken waarbij de transfer van het geleerde in de les naar de praktijk en andersom gestimuleerd wordt.

Bouwsteen D

Kan meedenken over de eigen rol in het inrichten van passend aanbod en samenwerken met anderen

Werkt bij de invulling en uitvoering van het aanbod samen met anderen, zoals collega-docenten, contactpersonen van educatie, welzijn en bedrijven. Kan meedenken over het aanbod en over de begeleiding met het oog op het toekomstperspectief van de doelgroep.

- Kan meedenken over het inrichten van passend aanbod en de eigen rol hierin.
- Kan meedenken over de samenhang en afstemming tussen de onderwijscomponent en de praktijkcomponent binnen het bedrijf / de werkgever.
- Kan meedenken over vervolgstappen in een leven lang ontwikkelen met de deelnemer en betreft hierin het toekomstperspectief.
- Zoekt samenwerking met de bij het traject betrokken docenten, waarbij gebruik gemaakt wordt van ieders expertise.
- Weet welke doorverwijsmogelijkheden er zijn voor de doelgroep binnen het netwerk van regionale educatieve en welzijnspartners en heeft hierbij een signalerende rol.
- Zoekt contact met andere organisaties binnen het netwerk, zodat er sprake is van een 'warme overdracht'.

Bouwsteen E

Betrekt Leven Lang Ontwikkelen binnen de beroepscontext ook op zichzelf

Ontwikkelt zich als professional, gefaciliteerd door opdrachtgever of werkgever.

- Weet wanneer eventuele beperkingen in de eigen basisvaardigheden de begeleiding van de deelnemers in de weg staan.
- Weet waar die terecht kan als die de eigen basisvaardigheden wil aanvullen en vult eigen basisvaardigheden zo nodig aan.
- Ontwikkelt zich binnen de eigen beroepspraktijk als professional op gebied van aangepaste didactiek voor de doelgroep.
- Weet met de opdrachtgever of werkgever te bespreken welke ondersteuning geboden kan worden om zich verder te professionaliseren.

Verantwoording

In 2023/2024 is er een competentieprofiel voor vakdocenten en praktijkopleiders ontwikkeld, die in het kader van LLO-collectief (begeleiding bij) vakonderwijs bieden aan dezelfde doelgroep als de docenten basisvaardigheden bedienen: volwassenen die weinig ervaring hebben met schools leren en die vanwege de mate van beheersing van basisvaardigheden belemmeringen ervaren bij het volgen van een vakopleiding. Dit competentieprofiel is ontwikkeld door ITTA in opdracht van het ministerie van OCW. Zie verderop in dit hoofdstuk de beschrijving van het ontwikkelproces.

Ontwikkelproces bouwstenen voor vakdocenten en praktijkopleiders

Ook voor het in kaart brengen van de benodigde competenties van vakdocenten en praktijkopleiders is gebruik gemaakt van bestaande competentieprofielen en meerdere veldraadplegingen onder professionals en experts. Op basis van deze inventarisatie ontwikkelden we een competentieprofiel, bestaande uit vijf bouwstenen:

- A. het herkennen van beperkte basisvaardigheden,
- B. het coachen van deelnemers,
- C. didactisch handelen,
- D. samenwerken met collega's en partners
- E. reflectie op het eigen handelen.

Daarnaast zijn 2 casussen beschreven, van een vakdocent en een praktijkopleider, die mensen uit de doelgroep van LLO-collectief begeleiden in de ontwikkeling van hun vakcompetenties. Bij de ontwikkeling van de bouwstenen en de casussen is de feedback van professionals benut om de eindproducten te versterken.

Betrokken professionals bij de ontwikkeling van de bouwstenen

Bij de ontwikkeling van de bouwstenen voor vakdocenten en praktijkopleiders zijn professionals van de volgende organisaties betrokken geweest:

- Aventus – Stichting Regionaal Opleidingen Centrum Aventus
- Divosa – Vereniging van gemeentelijke leidinggevenden in het sociaal domein
- Freudenthal Instituut – Universiteit Utrecht
- Hogeschool van Amsterdam
- Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt (KBA Nijmegen)
- Kennispunt MBO Leven Lang Ontwikkelen – MBO Raad
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW)
- MBO Raad – Brancheorganisatie voor het middelbaar beroepsonderwijs
- PDG – Pedagogisch Didactisch Getuigschrift, HVA
- ROC van Twente – incl. MBO College voor Loopbaanontwikkeling & Participatie
- Stedin Netbeheer B.V.
- Stichting Lezen en Schrijven
- Summa College
- SVO vakopleiding food
- Taalkracht – Specialist in basisvaardigheden in Brainport Regio Eindhoven

Literatuur voor de bouwstenen A tot en met E

- Den Hollander, I., De Hoo, M., Halewijn, E., Wildeboer, M., Jonker, V. & Wijers, M. (2016). Raamwerk docent basisvaardigheden (versie 2.0). 's-Hertogenbosch/Utrecht: CINOP Advies, ITTA UvA & Freudenthal Instituut. In mei 2025 ontleend aan <https://www.basisvaardigheden.nl>.
- Dijkgraaf, R. (2023). Kaderbrief aanpak basisvaardigheden mbo. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. In mei 2025 ontleend aan <https://www.rijksoverheid.nl>.
- Groot, A., Voskamp, H., Wolf, M. & Van Drie, E. (2023). Professionele achtergrond van mbo-docenten basisvaardigheden en burgerschap. 's-Hertogenbosch: ECBO. In mei 2025 ontleend aan <https://www.ecbo.nl>.
- ITTA UvA. (2012). Reflectielijst Taalbewust Vakdocent. Amsterdam: Instituut voor Taalonderzoek en Taalonderwijs Anderstaligen (ITTA), Universiteit van Amsterdam. In mei 2025 ontleend aan <https://www.itta.uva.nl>.
- Janssen-van Dielen, A. (2019). Competentieprofiel en certificering van docenten NT2. Utrecht: Beroepsvereniging van docenten NT2 (BVNT2). In mei 2025 ontleend aan <https://www.bvnt2.org>.
- Kennisrotonde. (2021). Welke vaardigheden hebben docenten nodig om leerlingen effectief te begeleiden in het mbo? In mei 2025 ontleend aan <https://www.kennisrotonde.nl/vraag-en-antwoord/vaardigheden-docenten-voor-begeleiden-leerlingen>.
- Kennisrotonde. (2021). Hoe kunnen docenten de motivatie en leergierigheid van mbo-studenten beïnvloeden? In mei 2025 ontleend aan <https://www.kennisrotonde.nl/vraag-en-antwoord/beïnvloeding-motivatie-en-leergierigheid-mbo-studenten>.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2013). Standaarden en eindtermen ve. Den Haag: Ministerie van OCW. In mei 2025 ontleend aan <https://www.rijksoverheid.nl>.
- Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB). (2022). Competenties van de praktijkopleider: Leaflet. Zoetermeer: SBB. In mei 2025 ontleend aan <https://www.s-bb.nl>.
- Vanhooren, S. & Wulftange, L. (2020). De taalcompetente leraar: Een referentiekader voor taalcompetenties van leraren in Nederland en Vlaanderen. Den Haag: Nederlandse Taalunie. In mei 2025 ontleend aan <https://www.taalunie.org>.
- Wijers, M., Munk, F., Jonker, V. & Hoogland, K. (2023). Raamwerk scholing en nascholing docent rekenen/gecijferdheid vo/mbo. Herziene editie 2023. Utrecht: Universiteit Utrecht / Hogeschool Utrecht. In mei 2025 ontleend aan <https://elwier.nl/raamwerk-docent-rekenen>.